

خطبه فدکیه؛ محملی برای تبیین اصول دین و معرفی چهره واقعی مدعیان خلافت

فدک از نگاه مادی‌گرایانه برای امیرمؤمنان(ع) و زهرای مرضیه(س) ارزشی ندارد و خطبه فدکیه بهانه‌ای برای تبیین اصول و ارکان دین (خداشناسی، پیغمبرشناسی و امام‌شناسی) و نیز نمایان کردن چهره واقعی سردمداران خلافت و هیئت حاکمه جامعه اسلامی است.

فدک از نگاه مادی‌گرایانه برای امیرمؤمنان(ع) و زهرای مرضیه(س) ارزشی ندارد و خطبه فدکیه بهانه‌ای برای تبیین اصول و ارکان دین (خداشناسی، پیغمبرشناسی و امام‌شناسی) و نیز نمایان کردن چهره واقعی سردمداران خلافت و هیئت حاکمه جامعه اسلامی است.

حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی رستم‌نژاد، عضو هیئت علمی جامعةالمصطفی(ص)العالمیه، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با بیان این‌که ««خطبه فدک» یا ««فدکیه» یکی از شگفت‌انگیزترین خطبه‌هایی است که در منابع شیعی و برخی منابع اهل سنت وارد شده است، اظهار کرد: این خطبه به دنبال اعتراضاتی که بعد از رحلت پیامبر اکرم(ص) و ماجرای ««سقیفه» روی داد، از سوی حضرت فاطمه زهرا(س) بیان شد.

رستم‌نژاد با اشاره به این‌که با توجه به منابع تاریخی ظاهراً حضرت زهرا(س) روز جمعه، در مسجد پیامبر(ص) و در حضور جمع کثیری از صحابه به ایراد سخن پرداختند، خاطرنشان کرد: حضرت زهرا(س) در حقیقت منتظر چنین موقعیتی بودند، ایشان همراه با جمعی از اطرافیان خود از زنان هاشمی و زنانی که از اصحاب سرّ حضرت زهرا(س) به‌شمار می‌آمدند، وارد مسجد شدند و در آنجا پرده‌ای آویختند و حضرت فاطمه(س) پس از ذکر مقدماتی وارد اصل بحث خطبه شدند.

عضو هیئت علمی جامعةالمصطفی(ص)العالمیه با بیان این‌که به‌طور کلی می‌توان خطبه فدکیه را در هفت بخش تقسیم‌بندی کرد، ادامه داد: در این خطبه اولاً حضرت به توحید ذات ربوبی، برتری و منزّه بودن خداوند اشاره کرده‌اند و به ثنای الهی و صفات واجب تعالی پرداخته‌اند که معمول خطبه‌های پیامبر اکرم(ص)، امیرمؤمنان(ع) و اهل بیت(ع) ایشان همین بوده است.

وی افزود: بخش دوم خطبه به بیان عظمت پیامبر اکرم(ص) و شأن رفیع ایشان و اشاره به فلسفه بعثت می‌پردازد. فصل سوم اهمیت قرآن و رابطه آن با اهل بیت(ع) و این‌که بی‌توجهی به قرآن چه مشکلاتی را برای انسان و جامعه ایجاد می‌کند را بیان کرده و در ادامه به احکام و فلسفه احکام شرعی می‌پردازد.

این مدرس حوزه و دانشگاه با تأکید بر این‌که حضرت فاطمه(س) در بخش چهارم از خطبه فدکیه به بیان نسبت خود با پیامبر اکرم(ص) می‌پردازند، عنوان کرد: همچنین در این بخش از خطبه ایشان خدمات پدر بزرگوارشان را به مردم گوشزد می‌کنند. در بخش پنجم حضرت به جریاناتی که بعد از رحلت رسول اکرم(ص) اتفاق می‌افتد، در حمایت از مولای متقیان(ع) می‌پردازند و نوعی نگاه افشاگرانه در این زمینه دارند. در این قسمت از خطبه روی سخن حضرت زهرا(س) با سردمداران خلافت و کسانی است که به هر نحوی بر مسند خلافت تکیه زده بودند.

رستم‌نژاد گفت: خطبه فدکیه در بخش ششم وارد داستان غصب باغ فدک می‌شود و حضرت عنوان می‌کنند که فدک در تملک رسول خدا(ص) بود که از طریق ارث به من بخشیدند. در این بخش حضرت مسئولان دستگاه خلافت را به چالش می‌کشند که چگونه است که شما از پدران خود ارث می‌برید و من نمی‌توانم از پدر خود ارث ببرم. در این قسمت همچنین حضرت آیاتی از قرآن را که مربوط به ارث بردن فرزندان انبیا است، را مطرح می‌کنند.

وی با بیان این‌که در بخش هفتم روی سخن با مخاطبین عام یعنی مهاجرین و انصار است، اظهار کرد: حضرت زهرا(س) در این موضع از کلام به ذکر خوبی‌های صحابه در عهد رسول خدا(ص) می‌پردازند و از سکوت نابجای امروزشان شکایت می‌کنند و از پیامدهای این سکوت به ایشان هشدار می‌دهند که این رفتار بعدها منجر به چه مصائبی می‌شود و در نهایت حضرت به ایشان وعده عذاب الهی می‌دهند و مجلس را ترک می‌کنند.

عضو هیئت علمی جامعةالمصطفی(ص)العالمیه در بیان این‌که چرا حضرت فاطمه زهرا(س) در خطبه فدکیه کمتر به بحث فدک و غصب آن می‌پردازند، عنوان کرد: قبل از ورود به جزئیات این موضوع باید توجه کرد که حضرت علی(ع) در خطبه 45 نهج‌البلاغه به بحث فدک می‌پردازند. در این جایگاه در حالی‌که حضرت به ظاهر بر قدرت و خلافت نیز دست یافته بودند، کسی از ایشان در مورد فدک سؤال می‌پرسد، حضرت در پاسخ می‌فرمایند: ««بلی! کانت فی ایدینا فدک من کلّ ما أظلتّه السّماء، فشَحَّتْ علیها نفوسُ قوم، و سَحَّتْ عنها نفوسُ قوم آخرین، ونعم الحکمُ الله؛ آری از میان آنچه آسمان بر آن سایه افکنده تنها ««فدک» در دست ما بود که آن هم گروهی بر آن بخل و حسد ورزیدند و گروه دیگری سخاوتمندانه آن را رها کردند و بهترین حاکم و داور (در این داستان

این مدرس حوزه و دانشگاه افزود: حضرت علی(ع) در ادامه این خطبه می‌فرمایند: «وما أَصْنَعُ بِفَدِكَ وَغَيْرِ فَدِكَ، وَالتَّفْسُ مَظَاهِرُهَا فِي غَرِّ جَدَّتْ تَنْقَطِعُ فِي ظِلْمَتِهِ أَثَارُهَا، وَتَغْيِبُ أَخْبَارُهَا؛ مَرَا بِفَدِكَ وَغَيْرِ فَدِكَ چکار؟ در حالی که جایگاه فردای هر کس قبر است، قبری که در تاریخش، آثار او محو و اخبارش ناپدید می‌شود».

رستم‌نژاد با تأکید بر این‌که فدک از نگاه مادی‌گرایانه نه برای امیرمؤمنان(ع) ارزشی دارد و نه برای زهرای مرضیه(س)، خاطرنشان کرد: لذا حضرت زهرا(س) در این خطبه به مسئله‌ای بسیار دقیق‌تر از فدک اشاره دارد. در این خطبه به خداشناسی، پیغمبرشناسی و امام‌شناسی اشاره شده و این سخنان در عرصه‌ای قرار گرفته که سردمداران خلافت را مخاطب قرار می‌دهد و عنوان می‌کند شما که ادعای رهبری جامعه و جانشینی پیامبر اکرم(ص) را دارید از ظواهر نصوص قرآن نیز آگاهی ندارید، چه‌رسد به این‌که بخواهید از بطون قرآن آگاه شوید.

این محقق و پژوهشگر با تأکید بر این‌که حضرت زهرا(س) ابتدا از رابطه قرآن با اهل بیت(ع) و جایگاهی که پیامبر اکرم(ص) برای اهل بیتشان تعریف می‌کنند، بحث به میان می‌آورند و عنوان می‌کنند که اهل بیت(ع) از باطن قرآن علاوه بر ظاهر آن آگاهی کامل دارند، عنوان کرد: حضرت زهرا(س) خلیفه را به احتجاج می‌کشاند و از او می‌پرسد از دیدگاه شما پیامبران(ع) از خود ارثی باقی نمی‌گذارند، پس چرا در قرآن از ارث بردن سلیمان(ع) از داود(ع) و یحیی(ع) از زکریا(ع) ذکر به میان آمده است.

وی با اشاره به آیه شریفه «يَرْتَبِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ؛ که از من ارث برد و از خاندان یعقوب [نیز] ارث برد» تصریح کرد: حضرت زهرا(س) با بیان این آیه در پی فهم مطلبی به مخاطبان خود هستند تا ایشان متوجه شوند که در حقیقت بحث پیرامون فدک نیست، بلکه حقیقت مطلب این است که زمامداران خلافت حتی با ظاهر قرآن نیز آشنایی ندارند.

عضو هیئت علمی جامعه‌المصطفی(ص)العالمیه ادامه داد: حضرت زهرا(س) با تمام این مقدمه‌چینی‌ها در اصل به دنبال بیان این نکته هستند که به مردم بفهمانند که جانشین رسول خدا(ص) نه تنها باید از نصوص قرآن مطلع باشد، بلکه باید بطون قرآن را نیز بشناسد، که اهل بیت(ع) و امیرمؤمنان(ع) چنین هستند.

این محقق و مدرس حوزه و دانشگاه با تأکید بر این‌که نکته جالب توجه این است که خطاب حضرت فاطمه(س) در این خطبه تنها به ابوبکر، به عنوان خلیفه مسلمین نیست، خاطرنشان کرد: در حقیقت حضرت(س) در این سخنان به دنبال بازپس‌گیری فدک نیستند، زیرا ایشان به قطع می‌دانند که هیئت حاکمه به هیچ عنوان فدک را به این خاندان بازپس نخواهند داد.

رستم‌نژاد افزود: بلکه حضرت زهرا(س) قصد دارند تا با این سخنان به مردمی که با گروه حاکم در جامعه بیعت کردند و به وجودشان راضی هستند، بفهمانند که جانشینان پیامبر(ص) باید از قرآن اطلاع داشته باشند، در حالی‌که این گروه چنین نیستند. لذا اگر حضرت بیش از این به بحث فدک می‌پرداختند، متهم می‌شدند که فقط به دنبال بازپس‌گیری فدک هستند و به نوعی تنها دنیاخواهی منجر به این مباحث شده است.